

YÜKSEK İSTİŞARE KONSEYİ TOPLANTISI AÇILIŞ KONUŞMASI TUNCAY ÖZİLHAN - TÜSİAD YÜKSEK İSTİŞARE KONSEYİ BAŞKANI

19 Ekim 2021

Sayın Başkan, Sayın Divan, TÜSİAD'ın Değerli Üyeleri, Sayın Basın Mensupları,

TÜSİAD Yüksek İstişare Konseyi Başkanlık Divanı adına hepinizi saygıyla selamlıyorum.

TÜSİAD'ın kuruluşunun ellinci yıl dönümünde “Yeni Bir Anlayışla Geleceği İnşa” başlıklı çalışmamızın tanıtımına ayırdığımız bu Yüksek İstişare Konseyi toplantımıza hepiniz hoş geldiniz.

Nihayet pandemi sürecinin sonuna gelebileceğimizi düşündüğümüz günlerden geçiyoruz. Toplantımızı yüz yüze yapabilmemiz de bunun bir göstergesi. Hepimiz hayatın olağan akışına dönmeye çalışıyoruz. Ancak birçok şeyin değiştiği de gözden kaçmıyor. Pandemi zaten bir süredir gündemimizde olan gelişmelerin bir anda hızlanmasına yol açtı. Birçok alanda eş anlı olarak ortaya çıkan hızlı ve sert değişim, bizi geleceğimizi yeni bir bakış açısıyla inşa etme zorunluluğu ile karşı karşıya bırakıyor. Bu hızlı ve sert değişimlere geçmeden önce, bu sürecin bizi niye yeni bir gelecek kurgusu arayışına yönelttiğini iyi anlattığını düşündüğüm bir benzetmeyi sizlerle paylaşmak istiyorum.

Ian Morris, Dünyaya Neden Batı Hükmediyor (Şimdilik) başlıklı çalışmasında tarih boyunca uygarlıkların gelişmesinin tıkanıp dönemlere bakıyor. Bu durumu, mülteci akımlarının, iklim değişiminin, salgın hastalıkların, kıtlığın yani ekonomik performansın düşmesinin ve devlet kurumlarının çökmesinin eş zamanlı meydana gelmesine bağlıyor. Bugün de dünyamız bu tehditlerle karşı karşıya.

Tabii ki tüm ülkeler zaman zaman ekonomik, ekolojik, teknolojik, kurumsal sorunlarla ve salgınlarla karşılaşılıyor. Zaten siyasi yönetimlerin işi de bu gerilimleri çözmek. Ancak, tüm bu gerilimlerin şiddetli biçimde üst üste yığıldığı tarihsel dönemler, olağan dönemlerden farklılaşıyor. Bu değişimlere hazırlıksız yakalanmak ve iyi yönetememek kırılmalara yol açabiliyor.

Buradan ilhamla, bugün Türkiye'nin geleceğine baktığımda, dünyadaki jeopolitik risklerin, sosyo-kültürel gerilimlerin, iklim değişiminin etkilerinin ve bereketsiz ve dengesiz ekonomik büyümenin mahşerin dört atlısı olarak üzerimize geldiğini görüyorum. Bunların üzerine bir de geleceği şekillendiren teknolojik dönüşümün ekonomik, insani ve toplumsal boyutlarını eklemeliyiz.

Geçmişten ve bugünden radikal biçimde farklı olacak bir geleceğe ülke olarak hazır olabilmek için bu tehditlere biraz daha yakından bakmamız gerekiyor.

Tehditlerin en başında jeopolitik gelişmeler var. Yakın geçmişte sert değişimler yaşadık. Önce iki kutuplu dünyadan tek kutuplu dünyaya geçtik. Sonra Çin, Hindistan ve Rusya gibi ülkelerin ekonomik ve jeopolitik gücü artarken ABD'nin görece konumundaki zayıflama ve AB ile yaşanan transatlantik uyumsuzluk çok kutuplu bir dünya kavramını gündemimize soktu. Dünyada jeopolitik gerilimler azalmak yerine tırmanmaya devam etti. Şimdi de yeniden bir ucunda ABD'nin diğer ucunda Çin'in olduğu yeni bir çift kutuplu dünyaya, yeni bir soğuk savaş dönemine girip girmeyeceğimizi tartışıyoruz. Jeopolitik açıdan kritik bir coğrafyada yer alan ülkemiz küresel mimarideki bu gerilimden ziyadesiyle etkileniyor. Bu gerilimin ve

bu gerilim karşısındaki tutumumuzun başta ekonomimiz olmak üzere yarattığı olumsuzlukları bir süredir yaşıyoruz.

Gelecek dönemin tehditleri ve fırsatları karşısında Türkiye için kural bazlı küresel sistemin saygın bir üyesi olmanın önemli olacağını düşünüyoruz.

İkinci başlık iklim krizi. Bu sene iklim krizi konusunda en umursamaz olanları bile endişeye sevk eden olağanüstü hava olaylarında büyük bir artış yaşandı. Dünyanın her tarafından kuraklık, sel, orman yangını haberleri geldi. Bu doğa olaylarında binlerce insan hayatını kaybetti.

Son BM iklim raporu Akdeniz havzasının küresel ısınmadan en çok etkilenecek yerlerden biri olduğunu ortaya koyuyor. Türkiye'nin %60'ı çölleşme riski ile karşı karşıya. Sulu tarıma dayalı tarım politikası, su kaybını artıran sulama sistemleri, yer altı ve yer üstü sularının aşırı ve yanlış kullanımı, su sıkıntısını ağırlaştırıyor. Su rezervleri tarihsel olarak en düşük seviyelerine iniyor. Türkiye'nin tarım ürünleri üreten, tahıl ambarı olarak bildiğimiz bölgelerini etkileyen şiddetli kuraklık, tarımı ve çiftçileri olumsuz etkiliyor.

Sibirya'yı kasıp kavuran orman yangınları, Kanada'da can alan rekor hava sıcaklıkları, seller karşısında Avrupa'da hayatını yitirenler, Afrika'da kuraklık nedeniyle ortaya çıkan kıtlıkların yol açtığı can kayıpları, iklim krizinin ne kadar yoğun ve yaygın olduğunu ve giderek hız kazandığını gösterdi. Benzer afetleri ülkemizde de maalesef yaşadık Doğaya orantısız müdahale, çarpık yapılaşma, yanlış kentleşme, gerekli hazırlıkların olmaması, sellerde ve orman yangınlarında can kayıplarını arttırdı. Bu sorunların çözümünde adım atmazsak gelecek senelerde artacak ekstrem hava olaylarında yine canımız yanmaya devam edecek.

Deprem gerçeğinde de aynı sıkıntıları görüyoruz. Marmara depreminin üzerinden geçen 22 yılda kentleşme anlayışındaki değişim ve depreme hazırlık konusunda kat etmiş olduğumuz mesafe çok az. İklim değişikliğinin korkutucu sonuçları ve deprem bölgesinde olmamız, eski politikalarla devam etmemizi olanaksız kılıyor. Çevreci bir Türkiye hedefi için önlemlerimizi hızla almalıyız.

Paris anlaşmasının Meclis'ten geçmesiyle Türkiye anlaşmayı onaylamayan 6 ülkeden biri olmaktan çıktı. Ama karşı karşıya olduğumuz sorunun önemi ve aciliyeti daha fazlasını gerektiriyor. Önlem almakta gecikmek, bugün doğal kaynakları özensiz tüketmenin maliyetini gelecek kuşaklara ödetmek anlamına geliyor. Bu yanlış olduğu gibi, artık devam ettirilebilir bir yaklaşım da değil.

Şu andaki ekonomi modelini baştan ayağa değiştirmemiz, karbon nötr ekonomi yaklaşımını benimsememiz, üretim ve tüketim kalıplarımızı bu duruma uyarlamamız gerekiyor.

Üçüncü önemli değişim alanı sosyo-kültürel alan. Gelişmiş ülkeler nüfus yaşlanması ile karşı karşıya iken, gelişmekte olan ülkelere gelen göç bu soruna çözüm olmak yerine sorunu karmaşıktırıp ağırlaştırıyor. Ekonomik veya siyasi zorlukların yol açtığı büyük göçmen akımları, yetersiz ve dengesiz ekonomik büyüme ve sosyo-kültürel farklılıklar birleştiğinde ciddi gerilimler üretiyor ve tepkisel davranışlara yol açıyor.

Gelişmekte olan ülkelere tüm hızıyla devam eden kentleşmenin yol açtığı sonuçların yönetilmesi ciddi kaynak ve yönetim mahareti gerektiriyor. Nitekim ülkemizde de kentleşmedeki hızlanmanın, üretim ve tüketim modellerinden, çevreye, toplumsal hareketlerden, siyasi tercih kaymalarına uzanan sonuçlarını gözlemliyoruz. Son yıllarda bu etkilerin üzerine eklenmiş olan sığınmacı hareketliliği, kalkınmanın adalet boyutunun ihmale gelmediğini hatırlatıyor.

Doğa bize fay hatlarına, dere yataklarına inşaat yapmamayı acı yoldan gösterdi. Toplumsal fay hatlarının da üzerini suni olarak örterek siyaset yapmanın, bu fay hatlarını ortadan kaldırmadığını biliyoruz. Farklı eşitsizliklerin iç içe geçtiğini ve ötelenen sorunların kartopu misali büyüdüğünü görüyoruz.

Huzurlu, mutlu, barış içinde yaşayacağımız bir gelecek için toplumsal adaleti, tüm boyutlarıyla tesis etmemiz, adil bir Türkiye hedefini başarmamız gerekiyor.

Dördüncü başlık ise ekonomi.

2008 küresel krizinden sonra ekonomik problemler kapsamı ve yoğunluğu ile en hararetli tartışma başlıklarından biri oldu. Dünya ekonomisinde arzu edilen toparlanma bir türlü sağlanamazken ekonomik ilişkilerin ülkelerin içinde ve ülkeler arasında yarattığı eşitsizlikler, siyasi merkezlerde çalkantılara yol açtı. Pandemi süreci bu sorunların hepsini iyice ağırlaştırdı.

Küresel ekonominin bir süre önce çok büyük bir etkinlik avantajı sağlayan çalışma usulleri, bugün sorunları ağırlaştıran bir etki yaratıyor. Eskiden etkinlik ve maliyet ucuzlaması sağlamış olan bu yapı, pandemi sürecinde üretim kesintilerine ve maliyet artışlarına yol açtı. Ülkeleri birbirine sıkıca bağlayan tedarik zincirleri, pandemi sürecindeki kapanmalar sırasında üretim kesintileri ortaya çıkardı. Mevcut üretim, tüketim, ticaret düzenindeki zafiyetlere karşı işe yarar çözümler üretmek gerekliliği artık ertelenemez bir öncelik olarak kendini dayatıyor.

Bugün birçok ülkedeki birçok şirket tedarik zincirlerini yeniden yapılandırmayı gündemine almış durumda. Aynı anda birçok şirkette üretim modeli değişikliğine gidilmesi küresel ekonomide belirsizlik ve riski başka bir noktaya çekiyor. Kuraklık ve enerji problemi kaynaklı tedarik sıkıntıları durumu daha da ağırlaştırıyor. Şu günlerde enerji piyasalarında yaşanmakta olan sorunlar gelecekte iklim krizinin etkileri arttığında yaşanabilecek olanların habercisi. Küresel enerji piyasaları büyük bir değişim arifesinde. Enerjiyi nasıl üretip nasıl tükettiğimizi yeniden düşünmeliyiz.

Büyümelimiz ve kişi başı gelirimizi artırmalıyız. Çünkü herkes refah artışı ister.

Büyüme için öncelikle makroekonomik istikrarı sağlamak ve sürdürülebilir büyüme sürecini başlatabilmek gerekiyor. Bu doğrultuda en önemli adımlar, piyasa ekonomisinin kurum ve kurallarını güçlendirmek ve başta Merkez Bankası olmak üzere düzenleyici kurumların bağımsızlığını tartışma dışı bırakacak biçimde tesis etmektir.

Ancak, büyüme kadar büyümenin nasıl sağlandığı da önemli. Karşı karşıya olunan tehditler dikkate alındığında, büyümenin sadece hızlı değil, aynı zamanda istihdam yaratan, yeşil ve adil bir büyüme olması gerektiği ortaya çıkıyor.

Bu nedenle, bugün paylaştığımız çalışmada, gelişmiş, saygın, adil ve çevreci bir Türkiye hedefinin altını çiziyoruz.

Ekonomik kriz, iklim krizi, jeopolitik krizler ve başta mülteci krizi olmak üzere toplumsal gerilimler, daha önce tek tek ele aldığımız sorunlar yumağını bir ateş topuna çevirdi. Bunlara ilave olarak, dördüncü sanayi devrimi olarak isimlendirilen süreç iyi yönetilemediği, teknolojiyi tüketen değil üreten olunmadığı

durumda, yeni teknolojilerin yaratabileceği muazzam imkanların, yerini artan risklere bırakması da kaçınılmaz olacak.

Bütün sorunların birbirine bağılandığı, birindeki çözümün mutlaka diğerlerini de dikkate alması gerektiği bir noktadayız.

Cari açık ve bütçe açığına beceri açığı, bilgi açığı, liyakatlı kadro açığı ve yönetim açığı da ekleniyor. Düşen sadece TL'nin değeri değil, su rezervlerimiz, birbirimize güvenimiz, ihracatımızda yüksek teknoloji ürünlerin payı, mutluluk ve huzurumuz da geriliyor. Sadece makroekonomik dengesizlikleri değil, bölgesel kalkınma farklılıklarını ve gelir dağılımı bozukluklarını da gidermek istiyoruz. Faiz ve enflasyonun yanı sıra emisyonları, hava, su ve toprak kirliliğini de azaltmak gerekiyor. Üretimin, tüketimin, yatırımların artmasına ihtiyaç duyduğumuz kadar, hak ve özgürlük alanlarının genişlemesine de ihtiyaç duyuyoruz. İlkelere ve kurallara dayalı küresel sistem içindeki konumumuzu güçlendirmek istediğimiz kadar gençlerin, kadınların, engellilerin ve tüm dezavantajlı kesimlerin ekonomik ve toplumsal hayata katılımını da artırmak istiyoruz. Küresel ticaret ve finans akımlarından aldığımız pay kadar akademik, bilimsel kültürel ve sanatsal çalışmalardaki payımızı da önemsiyoruz.

Kısacası, daha güzel bir gelecek istiyoruz.

Bu noktada uygarlık yarışının bir sonraki aşamasına nasıl geçeceğimiz, daha güzel bir geleceği nasıl inşa edeceğimiz temel bir soru olarak karşımıza çıkıyor.

Bu sorunun cevabı 80 milyonun iradesiyle ortaya çıkacak.

Değerli konuklar,

Bugün sizlerle paylaştığımız çalışma, Türkiye'nin geleceği için koyduğumuz hedefleri ve bu hedeflere nasıl ulaşacağımızı ayrıntılandırıyor. Biraz sonra Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Simone Kaslowski bu hedefleri biraz daha açacak ve ardından çalışmanın videosunu izleyeceğiz.

Çalışmayla ilgili filmimizden sonra büyüme ve politik iktisat konusunda dünyanın sayılı isimlerinden biri olan ve kurumsal yapıların önemi konusunda bilgi dağarcığına büyük katkılar yapmış olan Sayın Daron Acemoğlu'nu dinleyeceğiz.

Bu nedenle ben çalışmanın detaylarına girmeyeceğim. Ancak, özlediğimiz geleceği nasıl inşa edeceğimiz konusunda çok önemli gördüğüm bir noktaya vurgu yapmadan konuşmamı tamamlamak istemiyorum. Bu da, mahşerin dört atlısı karşısında yönetim anlayışımızın ve mevcut kurum ve kuralların ne ölçüde yeterli ve uygun olduğu.

Bugün sizlerle paylaştığımız çalışmada, toplum içindeki etkileşimi biçimlendirmek üzere insanların oluşturduğu kurallar ve normlar olarak tanımlanan, siyasi, ekonomik ve toplumsal kurumların önemi etraflıca ele alınıyor. Ayrıca, Sayın Acemoğlu'nun bu konuyu daha açacağını, hem toplumun hem devletin aynı anda daha güçlü olduğu o dar koridora nasıl girebileceğimiz konusundaki görüşlerini bizlerle paylaşacağını umuyorum.

Ben ise birlik ve beraberlik içinde sorunlarımızı aşarak gelişmiş, adil, saygın ve çevreci bir Türkiye inşa etmemizi sağlayacak kurumlar arasında özellikle laikliğe ve demokrasiye vurgu yapmak istiyorum.

Farklı dil, din, ırk, mezhep, etnisite, sosyo-ekonomik kökenden insanlardan oluşan milleti düşününce, herkesi harekete geçirmek, herkesin katkısını almak, kimseyi dışarıda bırakmamak ancak demokrasi ve laiklik ile mümkün olabilir. Demokrasi ve laiklik, farklılıklarımızın bizi bölen, ayıran fay hatlarına dönüşmek yerine kültürel ve düşünsel iklimimizi besleyen, bilimde, sanatta, teknolojiye ileri gitmemizi mümkün kılan zenginlikler haline gelmesini sağlar. Tarihte de modern toplumun temelini oluşturan, ekonomik ve toplumsal gelişmenin önünde engel oluşturan sınıfların ayrıcalıklarını ortadan kaldıran bu ilkelerdir.

Nasıl ki modern dünyanın ortaya çıkmasında, sanayi devriminin koşullarının hazırlanmasında demokrasi asilzadelerin ayrıcalıklarına son vermişse, laiklik de ruhban sınıfının toplum üzerindeki kısıcını ortadan kaldırmış, özgürlük ve eşitliğin önünü açmıştır. Türkiye'nin de modernleşme sürecinde laiklik adeta ülkenin ve demokrasinin çimentosu olmuştur. 100 yıl önce cumhuriyetimizin kurucusu Atatürk ve arkadaşlarının modern dünyanın üyesi olmak doğrultusunda atmış oldukları geri dönülemez kararlı adımda en önemli ilke laikliktir. 100 yıl boyunca ayakta dimdik durmamızı sağlayan bu ilke önümüzdeki 100 yıl içinde de özelemlerimizi gerçekleştirmemizin en büyük teminatı olacaktır.

Bu çerçevede çalışmanın kurumlar başlığı altında yer verilen şu üç öneriyi çok önemsiyorum.

1. Hukukun üstünlüğü ve yargı bağımsızlığının sağlanması çerçevesinde devletin tüm işlemlerinde hukukla bağlı olması ve etkin hak arama özgürlüğünün güvence altında olması
2. Çoğulcu ve katılımcı demokrasinin güçlendirilmesi; bütün vatandaşlar için tüm hak ve özgürlük alanlarının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi standartlarında geliştirilmesi, siyasette ötekileştirme, ayrımcılık ve nefret söylemleri ile mücadele edilmesi,
3. Kuvvetler ayrılığını güçlendirmek için denge ve denetleme mekanizmalarıyla yargısal denetimin güçlendirilmesi, şeffaf, hesap verebilir, daha az merkezîyetçi ve etkin bir kamu yönetimi anlayışının yerleşik hale getirilmesi

Bu adımları atabilmek, geleceği hep beraber inşa edebilmenin temelini oluşturacaktır.

Bu adımları atabilmek, özlediğimiz toplumsal adaletin, küresel sistemin güçlü ve saygın bir aktörü olmanın ve gelecek kuşaklar için ekosistemin dengesini gözeten bir büyüme modelini inşa etmenin temelini oluşturacaktır.

Değerli konuklar,

Sorunlarımızı geleceğe öteleyerek devam etme şansımız kalmadığı bir noktadayız. Çünkü o gelecek artık geldi. Bu nedenle öncelikle tarihsel olarak bir değişim ihtiyacında olduğumuzun farkına varmak gerekiyor. Ya tarihin akışının hızlandığı bu dönemde önümüze açılan fırsatlardan yararlanmak üzere ilerleyeceğiz ve geleceğimizi yeniden kurgulayacağız ya da kısır tartışmalarla, günü kurtarmaktan öteye gitmeyen adımlarla, öze değil makyaja dönük önlemlerle bu fırsatların heba olmasına seyirci kalacağız.

Bu çalışmanın sorunlarımızı el ele çözme potansiyelimizi güçlendirmesini dileğiyle hepimizi saygıyla selamlıyorum.